

ایوبیان

ایوبیان حاکمان **مصر** و **شام**، اثرگذار بر **حرمین شریفین** بودند.

فهرست مندرجات

۱ - پیشینه

- ۱.۱ - ریشه ایوبیان
- ۱.۲ - بزرگ خاندان ایوبی
- ۱.۳ - آغاز و پایان حکومت ایوبیان
- ۲ - ایوبیان و حرمین شریفین
 - ۲.۱ - نفوذ ایوبیان در مدینه
 - ۲.۲ - دریافت مالیات
 - ۲.۳ - نفوذ ایوبیان بر مکه و مدینه
 - ۲.۴ - دفع حمله رینالد
 - ۲.۵ - حج گزاردن حاکم حلب
 - ۲.۶ - اختلاف میان جانشینان صلاح الدین

۳ - منابع

۴ - پانویس

۵ - منبع

پیشینه

ایوبیان، سلسله‌ای از کردهای ایرانی، منسوب به ایوب بن شادی بن مروان بودند.

[۱] **تاریخ ابن خلدون**، ابن خلدون، ج ۵، ص ۳۲۶.
عنوان «حمیری» که در پایان نسب آنان آمده، جای تامل دارد؛ زیرا این عنوان از آن قبایل **عرب** است، اما ایوبیان ایرانی و کرد تبار بودند.

← ریشه ایوبیان

ریشه ایوبیان از منطقه «روادییم» و **قبیله** «هذبانییم» است.

- [۱] **فیلت الاعین**، ابن خلکان، ج ۷، ص ۱۳۹.
- [۲] **سیر اعلام النبلاء**، الذهبی، ج ۲۱، ص ۲۷۸.
- [۳] **تاریخ الاسلام**، الذهبی، ج ۴۱، ص ۳۵۲.
- ایل هذبان در حدود «دوبین» یا «توبین» در آذربایجان قدیم، از سرزمین‌های اران نزدیک تفلیس
- [۴] **معجم البلدان**، یاقوت الحموی، ج ۲، ص ۴۹۱.
- و بخش کردنشین آن منطقه، می‌زیست.

← بزرگ خاندان ایوبی

الملك الافضل نجم الدين ایوب و برادرش اسدالدین شیرکوه که بزرگ خاندان ایوبی بودند، پسران «شادی بن مروان» به شمار می‌رفتند.

- [۱] **تاریخ ایوبیان**، ابن واصل، ج ۱، ص ۲۹.
- بعدها شادی همراه پسرانش از دوبین به تکریت رفت و از این رو، ایوبیان به تکریتی شناخته شدند.
- [۲] **دولت ایوبیان**، محمد سهیل طقوش، ص ۲۴.
- ایوب از بزرگان و مدیران با لیاقت بود و از قلعه داری در تکریت تا استانداری **دمشق** را تجربه کرده بود.
- [۳] **الإعلام، الزرکلی**، ج ۲، ص ۳۸.

پدر صلاح الدین (یوسف) ایوبی بنیان گذار این سلسله بود

[\[۱۳\] الاعلام، الزرکلی، ج ۲، ص ۲۸.](#)

که حدود یک سده (۵۶۷-۶۴۸ق.) بر مصر، شام، جزیره و [بمن حکومت](#) کردند.

← آغاز و پایان حکومت ایوبیان

حکومت ایوبیان با آغاز حکمرانی صلاح الدین ایوبی و در پی [مرگ العاضد](#)، واپسین خلیفه فاطمی (م. ۵۶۷ق.) در مصر آغاز شد و با شکست توران شاه پسر نجم الدین ایوب بن الملک الکامل مجد، هشتمین و واپسین حکمران ایوبی، در شام از مغولان، پایان یافت.

[\[۱۴\] الاعلام، الزرکلی، ج ۲، ص ۹۰.](#)

هنگام لشکرکشی سپاه نور الدین محمود زنگی اتابک [سلجوقیان](#) که از سوی سلجوقیان حاکم منطقه شام بود و خاندان ایوبی در خدمت وی بودند، او برای نجات العاضد فاطمی از سلطه وزیر خائن وی، شاور اسدی، به مصر رفت. در این هنگام، او در تدارک ائتلاف با [صلیبیان](#) بود و قصد بازگردن پای آنان را به مصر داشت. فرماندهی سپاه شام بر عهده «اسدالدین شیرکوه» بود. وی صلاح الدین جوان را همراه خود به مصر برد و فرماندهی بخشی از سپاهیان را به او سپرد. موفقیت وی در شکست هم زمان شاور و صلیبیان، سبب خوشنودی خلیفه و سپردن منصب وزارت فاطمیان اسماعیلی به شیرکوه سنی شد.

[\[۱۵\] عیون الروضتین، عبدالرحمن المقدسی، ج ۲، ص ۶۸-۷۱.](#)

شیرکوه پس از دو ماه و اندی درگذشت و خلیفه فاطمی از میان همه رجال سیاسی، خلعت وزارت بر اندام صلاح الدین جوان و بی تجربه پوشاند و او را «الملک الناصر» [لقب](#) داد.

[\[۱۶\] تاریخ ایوبیان، ابن واصل، ج ۱، ص ۲۱۸.](#)

این کار نه تنها اهداف وی را محقق نکرد؛ بلکه باعث ایجاد درگیری میان صلاح الدین و فاطمیان و همه [شیعیان](#) شد. سرانجام خلافت دراز مدت [فاطمیان](#) به دست این وزیر سنی بر افتاد.

پیروزی ایوبیان شافعی که به لحاظ سیاسی تابع [خلافت عباسی](#) بودند و با آنان اشتراک مذهبی نیز داشتند، مایه پیروزی عباسیان در غرب دنیای [اسلام](#) به شمار می آمد. صلاح الدین برای مشروعیت دادن به کارهایش، خود را به بنی عباس نزدیک کرد و همواره آنان را از کارهای خویش آگاه و از خلیفه تقاضای مجوز می کرد.

[\[۱۷\] صحیح الاعشی، احمد بن علی القلقشنندی، ج ۱۳، ص ۸۵-۹۰.](#)

عباسیان با فرستادن خلعت‌های گرانها و اعطای القلب و عناوین ویژه، رضایت خود را از کارهای وی ابراز می کردند.

[\[۱۸\] الفتح القسی، محمد بن محمد الاصفهانی، ص ۳۵۲-۳۵۳.](#)

همین عامل، زمینه غلبه او بر شام، [حجاز](#) و یمن را پدید آورد و او توانست از این موقعیت برای آزاد کردن قفس شریف از اشغال صلیبی‌ها استفاده کند.

[\[۱۹\] عیون الروضتین، عبدالرحمن المقدسی، ج ۳، ص ۳۴۶-۳۵۳.](#)

نبرد با صلیبیان که بیشتر وقت صلاح الدین به آن گذشت و سرانجام به آزادی قفس انجامید، مایه شهرت و محبوبیت فراوان برای وی نزد [اهل سنت](#) و دستگاه خلافت عباسی گشت.

ایوبیان و حرمین شریفین

سال‌ها در حرمین [خطبه](#) به نام فاطمیان خوانده می شد. صلاح الدین در پی تسلط بر مصر، نفوذ خود را به حجاز و حرمین شریفین نیز رساند و توانست با دادن امتیازاتی به اشراف حاکم بر [مکه](#) و [مدینه](#)، آنان را قانع کند تا برای خلفای عباسی خطبه بخوانند.

[\[۲۰\] شفاء الغرام، محمد الفاسی، ج ۲، ص ۹۳ به بعد.](#)

[\[۲۱\] تاریخ مکه، احمد السباعی، ص ۲۸۰.](#)

موکب [حج عراق](#) که سالیانی متوقف مانده بود، دیگر بار به راه افتاد

[\[۲۲\] شفاء الغرام، محمد الفاسی، ج ۲، ص ۳۵۱-۳۶۴.](#)

و این مقم‌های برای نفوذ بیشتر خلافت عباسی در حرمین شد.

← نفوذ ایوبیان در مدینه

اشراف حاکم بر حرمین که خود [شیعه زیدی](#) بودند، از سقوط فاطمیان اسماعیلی رضایت نداشتند؛ زیرا در برخی اعتقادات با آنان شریک بودند و «المعز لدین الله» چهارمین خلیفه فاطمی زمینه حکومت [سادات حسنی](#) را بر مکه فراهم کرده بود. اما برای حفظ منافع خود، ناچار به همکاری با ایوبیان شدند و برای آن‌ها و خلفای عباسی [دعا](#) خواندند.

[\[۲۳\] سفرنامه حجاز، محمد لیب البتونی، ص ۱۷۹-۱۸۰.](#)

نفوذ ایوبیان در مدینه پیش از مکه آغاز شد و سادات حسینی حاکم بر مدینه، از مدت‌ها پیش با روی گرداندن از فاطمیان، مراداتی گسترده با صلاح الدین ایوبی یافته بودند.

[\[۲۴\] تاریخ امراء المدینه، عارف عبدالغنی، ص ۲۴۸-۲۵۲.](#)

این جبیر در سفرنامه اش به تفصیل درباره تشریفات خطبه جمعه و شیوه دعا برای خلیفه عباسی و سلطان ایوبی در مکه سخن گفته است.

[\[۲۵\] سفرنامه ابن جبیر، ابن جبیر محمد بن احمد، ص ۱۳۳-۱۳۵.](#)

← دریافت مالیات

تا چند دهه، نفوذ عباسیان و ایوبیان به دعای منابر مکه و مدینه محدود می شد و اشراف مکه برای حفظ اقتدار و منافع خود، به ویژه در دوره مکتور و داود بن عیسی و قتاده بن ادریس، مستقل رفتار کردند و رسوم خود را قدرتمندانه اجرا نمودند و حتی مکس یا مکوس ([مالیات](#) حج) را از حجاجیان مصر و عراق و دیگر جای‌ها دریافت می کردند. ایوبیان نیز چاره‌ای جز پذیرش این وضع نداشتند. حتی یک بار که صلاح الدین خواستار لغو این مالیات شد، در برابر، پرداخت مقداری فراوان [کنم](#) و وجه نقد را تعهد کرد.

[\[۲۶\] شفاء الغرام، محمد الفاسی، ج ۲، ص ۲۷۸.](#)

لغو این مالیات، محبوبیتی فراوان را برای صلاح الدین نزد حجاجیان [بیت الله](#) در پی داشت.

[\[۲۷\] سفرنامه ابن جبیر، ابن جبیر محمد بن احمد، ص ۱۳۴.](#)

پس از سال ۶۲۰ق. شرفا به سبب درگیری‌های درونی در مکه و نیز برخورد با سادات حسینی حاکم بر مدینه

[\[۲۸\] تاریخ امراء المدینه، عارف عبدالغنی، ص ۲۵۴.](#)

و جابه جایی پبایی قدرت، تضعیف شدند و از این رو، گاه تابع ایوبیان مصر و گاهی پیرو ایوبیان یمن یا شام بودند.
[\[۲۵\]](#) شفاء الغرام، مجد الفاسی، ج ۲، ص ۳۱۵-۳۱۸.

← نفوذ ایوبیان بر مکه و مدینه

به تدریج، مکه و مدینه زیر نفوذ ایوبیان قرار گرفت. طغتكین بن ایوب برادر صلاح الدین که در مسیر حرکت به یمن برای جانشینی برادرش توران شاه، وارد شبه جزیره حجاز شد،

[\[۲۶\]](#) تاریخ مکه، احمد السباعی، ص ۲۷۴.

از اذان حذف کرد.

[\[۲۷\]](#) شفاء الغرام، مجد الفاسی، ج ۲، ص ۳۱۴.

همچنین یک دار الضرب در مکه ساخت که به نام برادرش صلاح الدین سکه می زد.

[\[۲۸\]](#) شفاء الغرام، مجد الفاسی، ج ۲، ص ۲۳۷.

← دفع حمله رینالد

به سال ۵۷۸ق. یکی از برادر زانگان صلاح الدین ایوبی، حمله رینالد، سردار صلیبی، به مدینه را که از سمت دریای سرخ صورت گرفته بود، دفع کرد.

[\[۲۹\]](#) مکه مکرمه، مدینه منوره، امل اسین، ص ۱۵۸.

همچنین صلاح الدین ۱۲ تن از پیران حافظ قرآن را برای خدمت گزاری و محافظت از **حرم نبوی** به کار گمارد و برای آنان مستمری تعیین کرد و به اشراف مدینه که از فاطمیان رو گردانده و به عباسیان گرایش یافته بودند، کمک‌های فراوان کرد.

[\[۳۰\]](#) تاریخ امراء المدینه، عارف عبدالغنی، ص ۲۴۹.

← حج گزاردن حاکم حلب

به سال ۶۱۱ق. عیسی بن عادل ایوبی، حاکم حلب، به حج رفت. وی همراه با حج گزاردن، چندین کار عمرانی انجام داد و کمک‌های مالی فراوان به فقیران کرد.

[\[۳۱\]](#) شفاء الغرام، مجد الفاسی، ج ۲، ص ۳۶۹-۳۷۰.

امیر مدینه، سالم بن مهنا حسینی، از او استقبال نمود و وی را در منزل خود اسکان داد و سپس او را تا مکه همراهی کرد.

[\[۳۲\]](#) شفاء الغرام، مجد الفاسی، ج ۲، ص ۲۸۲.

عیسی هنگام ورود به مکه، با بی حرمتی قتلده، از اشراف، روبه رو شد و از این رو، مدتی بعد، در حمله قتلده به مدینه، لشکریانی را به یاری سالم فرستاد که شکستی سخت را به قتلده وارد آوردند.

[\[۳۳\]](#) شفاء الغرام، مجد الفاسی، ج ۲، ص ۲۸۲.

← اختلاف میان جانشینان صلاح الدین

پس از مرگ صلاح الدین، دیری نپایید که میان جانشینانش اختلاف افتاد و اوضاع آشفته شد و افراد خاندان ایوبی به ستیز برای دستیابی به قدرت و رهبری این خاندان پرداختند.

[\[۳۴\]](#) دولت ایوبیان، مجد سهیل طقوش، ص ۲۰۹.

بدین سان، حکومت ایوبیان دچار سستی گشت. اما سرانجام سیف الدین عادل برادر صلاح الدین که به حاشیه رانده شده بود، به تدریج و با درایت خاص، حکومت **دمشق** و مصر را از آن خود ساخت و توانست وحدتی در قلمرو ایوبیان پدید آورد.

[\[۳۵\]](#) دولت ایوبیان، مجد سهیل طقوش، ص ۲۰۷-۲۲۰.

پس از عادل، دیگر بار اختلاف‌ها و نبردهای درونی میان حاکمان ایوبی از سر گرفته شد و این وضع موجب زوال اقتدار و مشروعیت و پشتوانه مردمی ایوبیان شد تا سرانجام این سلسله هم زمن با زوال عباسیان، به دست مغول از میان رفت.

منابع

[الإعلام الزرکلی](#) (م. ۱۳۹۶ق.)، بیروت، دار العلم للملایین، ۱۹۹۷م؛ [تاریخ ابن خلدون: ابن خلدون](#) (م. ۸۰۸ق.)، به کوشش خلیل شحاده، بیروت، دار الفکر، ۱۴۰۸ق؛ [تاریخ الاسلام و وفیات المشاهیر: الذهبی](#) (م. ۷۴۸ق.)، به کوشش عمر عبدالسلام، بیروت، دار الکتب العربی، ۱۴۱۰ق؛ [تاریخ امراء المدینه: عارف عبدالغنی](#)، اقلیم، ۱۴۱۸ق؛ [تاریخ ایوبیان: ابن واصل](#) (م. ۶۹۷ق.)، ترجمه: اتابکی، تهران، علمی و فرهنگی، ۱۳۸۲ش؛ [تاریخ مکه از آغاز تا پایان دولت شرفای مکه: احمد السباعی](#) (م. ۱۴۰۴ق.)، ترجمه: جعفریان، تهران، مشعر، ۱۳۸۵ش؛ [دولت ایوبیان: مجد سهیل طقوش](#)، ترجمه: نصری طاهری، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۰ش؛ [سفرنامه ابن جبیر: ابن جبیر محمد بن احمد](#) (م. ۶۱۴ق.)، ترجمه: اتابکی، مشهد، [آستان قدس رضوی](#)، ۱۳۷۰ش؛ [سفرنامه حجاز: مجد لیبب البتونی](#)، ترجمه: انصاری، تهران، مشعر، ۱۳۸۱ش؛ [سیر اعلام النبلاء: الذهبی](#) (م. ۷۴۸ق.)، به کوشش گروهی از محققان، بیروت، الرساله، ۱۴۱۳ق؛ [شفاء الغرام: مجد الفاسی](#) (م. ۸۳۲ق.)، ترجمه: مجد مقدس، تهران، مشعر، ۱۳۸۶ش؛ [صبح الاعشی: احمد بن علی الفلقشندی](#) (م. ۸۲۱ق.)، به کوشش مجد حسین، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۱۴۰۷ق؛ [عیون الروضتین فی اخبار الدولتین: عبدالرحمن المقدسی](#) (م. ۶۶۵ق.)، به کوشش الزبیق، بیروت، مؤسسة الرساله، ۱۴۱۸ق؛ [الفتح القسی فی الفتح القدسی: مجد بن محمد الاصفهانی](#) (م. ۵۹۷ق.)، به کوشش مجد محمود؛ [معجم البلدان: یاقوت الحموی](#) (م. ۶۲۶ق.)، بیروت، دار صادر، ۱۹۹۵م؛ [مکه مکرمه مدینه منوره: امل اسین](#)، ترجمه: آزام، تهران، امیر کبیر، ۱۳۵۸ش؛ [وفیات الاعیان: ابن خلکان](#) (م. ۶۸۱ق.)، به کوشش احسان عبلس، بیروت، دار صادر.

۱. [↑ تاریخ ابن خلدون، ابن خلدون، ج ۵، ص ۳۲۶.](#)
۲. [↑ وفیات الاعیان، ابن خلدون، ج ۷، ص ۱۳۹.](#)
۳. [↑ سیر اعلام النبلاء، الذهبی، ج ۲۱، ص ۲۷۸.](#)
۴. [↑ تاریخ الاسلام، الذهبی، ج ۴۱، ص ۳۵۲.](#)
۵. [↑ معجم البلدان، یاقوت الحموی، ج ۲، ص ۴۹۱.](#)
۶. [↑ تاریخ ابویبیلان، ابن واصل، ج ۱، ص ۲۹.](#)
۷. [↑ دولت ابویبیلان، محمد سهیل طقوش، ص ۲۴.](#)
۸. [↑ الاعلام، الزرکلی، ج ۲، ص ۳۸.](#)
۹. [↑ الاعلام، الزرکلی، ج ۲، ص ۳۸.](#)
۱۰. [↑ الاعلام، الزرکلی، ج ۲، ص ۹۰.](#)
۱۱. [↑ عیون الروضتین، عبدالرحمن المقدسی، ج ۲، ص ۶۸-۷۱.](#)
۱۲. [↑ تاریخ ابویبیلان، ابن واصل، ج ۱، ص ۲۱۸.](#)
۱۳. [↑ صبح الاعشی، احمد بن علی القلقشندی، ج ۱۳، ص ۸۵-۹۰.](#)
۱۴. [↑ الفتح القسی، محمد بن محمد الاصفهانی، ص ۳۵۲-۳۵۳.](#)
۱۵. [↑ عیون الروضتین، عبدالرحمن المقدسی، ج ۳، ص ۳۴۶-۳۵۳.](#)
۱۶. [↑ شفاء الغرام، محمد الفاسی، ج ۲، ص ۹۳ به بعد.](#)
۱۷. [↑ تاریخ مکه، احمد السباعی، ص ۲۸۰.](#)
۱۸. [↑ شفاء الغرام، محمد الفاسی، ج ۲، ص ۳۵۱-۳۶۴.](#)
۱۹. [↑ سفرنامه حجاز، محمد لیبیب البنتونی، ص ۱۷۹-۱۸۰.](#)
۲۰. [↑ تاریخ امراء المدینه، عارف عبدالغنی، ص ۲۴۸-۲۵۲.](#)
۲۱. [↑ سفرنامه ابن جبیر، ابن جبیر محمد بن احمد، ص ۱۳۳-۱۳۵.](#)
۲۲. [↑ شفاء الغرام، محمد الفاسی، ج ۲، ص ۲۷۸.](#)
۲۳. [↑ سفرنامه ابن جبیر، ابن جبیر محمد بن احمد، ص ۱۳۴.](#)
۲۴. [↑ تاریخ امراء المدینه، عارف عبدالغنی، ص ۲۵۴.](#)
۲۵. [↑ شفاء الغرام، محمد الفاسی، ج ۲، ص ۳۱۵-۳۱۸.](#)
۲۶. [↑ تاریخ مکه، احمد السباعی، ص ۲۷۴.](#)
۲۷. [↑ شفاء الغرام، محمد الفاسی، ج ۲، ص ۳۱۴.](#)
۲۸. [↑ شفاء الغرام، محمد الفاسی، ج ۲، ص ۲۳۷.](#)
۲۹. [↑ مکه مکرمه، مدینه منوره، امل اسین، ص ۱۵۸.](#)
۳۰. [↑ تاریخ امراء المدینه، عارف عبدالغنی، ص ۲۴۹.](#)
۳۱. [↑ شفاء الغرام، محمد الفاسی، ج ۲، ص ۳۶۹-۳۷۰.](#)
۳۲. [↑ شفاء الغرام، محمد الفاسی، ج ۲، ص ۲۸۲.](#)
۳۳. [↑ شفاء الغرام، محمد الفاسی، ج ۲، ص ۲۸۲.](#)
۳۴. [↑ دولت ابویبیلان، محمد سهیل طقوش، ص ۲۰۹.](#)
۳۵. [↑ دولت ابویبیلان، محمد سهیل طقوش، ص ۲۰۷-۲۲۰.](#)

منبع

حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت، برگرفته از مقاله «ابویبیلان».

رده‌های این صفحه: [ابویبیلان](#) | [تأثیر گزاران بر حرمین](#) | [تاریخ مصر](#)